

2 Innledning

I de siste tiårene har interessen for medisinsk historie i Norge økt gradvis. Dette har skjedd parallelt med en økende forståelse for betydningen av forebyggende helsetiltak i dagens samfunn. Epidemiologiske studier av forskjellige risikofaktorer i vår tid danner en vesentlig del av grunnlaget for dette. I årene etter krigen førte økt medisinsk kunnskap og utvikling av nye medisiner til sterk prioritering av kurativ virksomhet og individrettet behandling. Men i velferdsamfunnet fortsatte mange helseproblemer å vokse, og økende helseutgifter var også problematisk. Miljøbevegelsen i 1970-årene gjorde at det også ble satt sterkt fokus på miljøfaktorenes innvirkning på helsen. Arbeidsmiljøloven i 1977 fikk betydning for størstedelen av de yrkesaktive i Norge. I 1984 ble sunnhetsloven av 1860 erstattet med loven om helsetjenesten i kommunene, som fikk et eget kapittel om miljørettet helsevern. Her ble en rekke av de gamle miljøhygieniske problemene definert, og sosiale og samfunnsmessige forhold ble tatt med. I perioden 1989-93 ble kommunene tilført statlige midler for å prioritere tiltak mot miljøhygieniske risikofaktorer lokalt. Dessverre har økonomiske problemer i kommunesektoren svekket innsatsen på dette området – en situasjon som ikke er helt ulik den som gjaldt for sunnhetskommisjonenes virksomhet i tiårene etter 1860. Også smittevernet har de senere årene fått et mer miljørettet fokus, etter at resistente bakterier og verdensomspennende pandemier er realiteter vi må forholde oss til.

Dette nye synet på helsesituasjonen i samfunnet har også medvirket til å skape interesse for å se på forklaringsfaktorer for helseutviklingen og effekter av helsetiltak ved hjelp av historisk materiale og metode. Flere sentrale medisinhistoriske verk har de senere årene drøftet disse forholdene innenfor den perioden som denne avhandlingen omhandler. I «Legene og samfunnet»¹ er helseutvikling etter 1800 sett i sammenheng med demografiske forhold, med årsaksfaktorer, deriblant offentlig hygiene, og med økonomisk vekst. Også holdninger til sykdom har betydning for våre tolkninger av helseforholdene til ulike tider. Regionale mønstre for epidemiske sykdommer i perioden 1868-1900, hovedsakelig på amtsnivå, er studert på basis av legenes årlige medisinalberetninger, og dette er publisert i «The shaping of a profession».² Her er også virkninger av de nye demografiske

¹ Larsen Ø., Berg O. og Hodne F. 1986: Legene og samfunnet. Seksjon for medisinsk historie, Univ. i Oslo. Den Norske Lægeforening.

² Larsen Ø. red. 1996: The shaping of a profession. Canton, MA: Science History Publications/USA,

mønstrene i denne perioden diskutert og likeså hovedtrekkene ved etableringen av det offentlige helsevesenet. Helse som samfunnssak er tidligere behandlet som en del av norsk sosialpolitikk av Anne-Lise Seip.³

400-årsjubileet for det offentlige norske helsetjenesten i 2003⁴ var viktig både når det gjelder medisinsk historie som fag og ved at forskjellige nasjonale og lokale markeringer (utstillinger, foredrag, seminarer med mer) medvirket til økt bevissthet omkring forebyggende helsearbeid i dag. En sentral del av jubileet var utgivelsen av 2-bindsvirket «Det offentlige helsevesen i Norge 400 år».⁵ Selv om dette verket gir en omfattende beskrivelse og diskusjon av framveksten av helsevesenet i Norge, var det ikke anledning til å dekke alle tema innen helsevesenet. Dette gjelder for eksempel deler av miljørettet helsevern, som i dag både står overfor problemer som tilsvarer dem for 150 år siden, men også en rekke helt nye utfordringer som er kommet til. Noen av disse er omtalt i denne avhandlingen. Den internasjonale konferansen om folkehelse i Bergen 15.-17. juni 2003⁶ la spesiell vekt på fremtidens utfordringer innen folkehelsen, for eksempel ved at ulike metodiske problemstillinger ble tatt opp.

³ Seip A-L. 1984: Sosialhjelpstaten blir til. Oslo: Gyldendal Fakkell-bok.

⁴ Jubileumsrapport Michael 1, 2004.

⁵ Det offentlige helsevesen i Norge 400 år. Oslo: Universitetsforlaget 2003. Bind 1: Ansvaret for undersåttenes helse 1603-1850, Ole Georg Moseng. Bind 2: Folkets helse – landets styrke 1850-2003, Aina Schiøtz.

⁶ «400 years and the way forward» International Conference on Public Health, Bergen 15.-17. juni 2003. Helsedepartementet, Norge 2003. ISBN-82-7841-210-5.